

Pr. Mihail Kardamakis

**FOCUL
ÎMPĂRTĂȘANIEI**

**Liturghia și Euharistia
în viața Bisericii**

Traducere din limba greacă:

Cristian Spătărelu

EDITURA EGUMENITA

2019

Cuprins

Prolog	5
Introducere	9
Eveniment universal	23
La Euharistia lui Dumnezeu	47
Împreună cu toți sfinții	71
Masa nunții	93
Focul împărtășaniei	125
Frumusețe cerească	149
Cu pace să ieșim	171
<i>Addenda</i>	197

Introducere

Cartea de față poartă titlul *Focul împărtășaniei – Liturghia și Euharistia în viața Bisericii*. Conținutul acestei cărți, în realitate, constituie continuarea cărții noastre mai vechi *Biserica Întrupării – Capete eclezio-logice*. Este absolut de neînțeles să vorbim despre Liturghie și Euharistie fără Biserică, care este trupul lui Hristos, când aceste două taine se află în cea mai strânsă unitate. Prin această carte ne adâncim și mai mult în actul Euharistiei înlăuntrul actului bisericesc, care este viața adevărată, cea care izvorăște cu totul de la Dumnezeu, pentru a ne putea împărtăși în faptă cu apa cea vie a Duhului, care stropește Raiul darurilor dumnezeiești întru Hristos. Desigur, nu neglijăm neputința noastră de a adăuga nici măcar *un cot*¹ celor pe care Dumnezeu Tatăl le lucrează între oameni și spre mântuirea poporului Său, prin Iisus Hristos întru Duhul Sfânt.

Așadar, scopul acestei introduceri este să-l îndemne pe fiecare credincios să iubească și mai mult adevărul Liturghiei Bisericii, ca viață din viața lui, să dobândească trezvia adevărată întru har, spre o mai bună cunoaștere a lucrărilor lui Dumnezeu, între care se distinge în chip minunat Euharistia.

---

¹ Matei 6, 27.

Viața și misiunea Bisericii trebuie să aibă mereu armonie și să-și găsească măsura în Taina și prin Taina Euharistiei. Să iubim Euharistia înseamnă s-o înțelegem și s-o trăim în dimensiunile ei reale, bisericești și soteriologice, istorice și eshatologice. Prin urmare, prin această carte aspirăm întru Duhul Sfânt să ne adâncim, după cum am accentuat deja, și mai mult în taină, totodată fără să ne facem că nu vedem unele „schimbări ale ei”, care în zilele noastre iau dimensiuni îngrijorătoare. Liturgia ca Euharistie este arătarea continuă a Bisericii, și prin aceasta a Împărăției lui Dumnezeu în istorie și pentru istorie.

Orice micșorare a ei eclesiastică, sacramentală sau eshatologică, prin proiectarea dorințelor și aspirațiilor individuale, amestecarea în ea a viziunilor și așteptărilor lumești și naționaliste, se întoarce împotriva Liturghiei atunci când o transformă într-o slujbă religioasă sau simbolică, pentru satisfacerea nevoilor noastre psihologice și sentimentale actuale sau ocazionale. O astfel de mișcare face din ea, ca de obicei, nu doar un eveniment secundar, ci unul pus pe ultimul loc, mai prejos de toate îndatoririle noastre religioase și sociale, acoperirea și justificarea evlaviei și virtuții noastre individuale, atunci când încetează să mai fie taina împărtășirii cu Hristos în tot caracterul ei teantropic și sobornicesc. Prin urmare „modificările” Liturghiei și Euharistiei se exprimă prin utilitarismul și mărginirea ei la planul social, prin tonul măreț sau sărbătoresc, prin fastul imaginilor din timpul acesteia, o erezie care distruge mai

întâi caracterul liturgic, de cult, al Sfintei Biserici. După cum se întâmplă astăzi, Euharistia care trebuie să fie una, săvârșită într-o biserică, pe o sfântă masă, cu un singur episcop sau preot și diacon, cu participarea unui singur popor credincios, fapt ce mărturisește tradiția unică a Bisericii, a degenerat și a fost înlocuită prin mult-promovatele și răspânditele Liturghii făcute cu mulți preoți și mulți arhieriei (trei arhieriei!), care sunt destinate mai ales pentru teatralism și provoacă înstrăinarea între credincioși, care în adâncul lor ar vrea să fie „întru Hristos împreună cu toți sfinții”.

Așadar în această introducere, fără să avem ca scop adăugarea unor noi elemente esențiale, dorim să extindem sau să lărgim, să înaintăm mai mult în cele dinăuntru ale experiențelor teologice, ale celor pe care am avut binecuvântarea să le împărtășim în capetele eclezio-logice din cartea noastră mai veche, departe de ispita strănerii mai multor informații sau a satisfacerii unei curiozități intelectuale. Ori-câte am spune sau am scrie despre Biserică și Liturgia ei, vor fi sărăcăcioase și neputincioase în comparație cu plinătatea harului și adevărului noii realități a vieții creștine, pe care însăși Biserica și Liturgia le dețin, și simultan le oferă lumii, în relația de-acum eshatologică a ei cu istoria. E posibil să se observe repetări în lucrarea de față, dar cine și cum poate să epuizeze abisul tainei prezenței neînterupte a lui Hristos celui întrupat, răstignit și înviat, sau să înțeleagă mărimea revelației Lui neîncetate, darurile Lui nemăsurate? În acestea două, în Biseri-

că și Liturghie, creștinismul are Întruparea Lui reală. Când este în afara acestora este târât în ideologie religioasă și politică teocratică, adică devine ceea ce nu este el sau săvârșește lucrări care nu sunt de la Dumnezeu.

Biserica și Liturghia ei sunt credința întrupată și lucrătoare, venirea continuă a lui Hristos care anulează religia, sunt însăși viața Cuvântului întrupat, care desființează *legea poruncilor și învățăturile ei*², și dăruiește iarăși, prin credință, viața mântuită sau integrală. Dacă trebuie să vorbim despre caracterul bisericesc sau liturgic, acesta nu se identifică nicidecum cu oricare morală, care constă în conformarea necesară, în păzirea ipocrită a legilor impersonale ale religiei lipsită de iubire. Este aceeași credință, adevărată întru iubire, sporirea noastră în Hristos și a lui Hristos în noi și aceasta în esența ei este toată Biserica și Liturghia. Singurul păcat este necredința. Și doar credința o va cere Hristos atunci când va veni iarăși pe pământ³.

„Cine-i acela, draga mea, care-ar putea,
Să spună: Cred în Dumnezeu?
Preoți și înțelepți de-ai întreba,
Răspunsul lor batjocură și s-ar părea
Zvârlită-n fața celui ce întreabă”⁴.

² Efeseni 2, 15.

³ Cf. Luca 18, 8.

⁴ Goethe, *Faust*, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, București 1955, p. 182.

Credința este adevărul și Biserica nu poate să nu fie adevărul care este Dumnezeu, cea care se arată în persoana lui Hristos și cu care ne împărtășim, cu harul Duhului. Biserica și Liturghia ei sunt trupul adevărului lui Dumnezeu în lume, care se face cunoscut în iubirea sau în mila Lui și nu în puterea sau în tăria Sa.

Doar ca trup al adevărului este trupul frumuseții, al iubirii celei frumoase în umanitate; al adevărului, al dragostei și al frumuseții care eliberează, sporește și mântuiește. Acestea sunt săvârșite și propovăduite la slujba Euharistiei. Și pentru asta e nevoie de pregătire evlavioasă a inimii credincioșilor, clericilor, mirenilor și monahilor.

*Vai inimii celei slabe! Că nu crede, pentru aceea nu va fi apărută... Ce veți face când vă va cerca Domnul?*⁵ Inima iubitoare, predată fără încetare focului dragostei, este cea care deține adevărata înțelegere, care pricepe că Biserica, această obște iubitoare a credincioșilor, este arătarea „dragostei veșnice a lui Dumnezeu”, prin care a iubit și iubește poporul Său⁶. Este prezența dragostei jertfitoare prin intermediul poporului lui Dumnezeu, *în toate zilele, până la sfârșitul veacului*⁷!

Ce altceva este Euharistia decât împărtășirea acestei dragoste neîncetate, a flăcării nestinse care-i preschimbă și-i sfințește pe toți și pe toate?

⁵ Înțelepciunea lui Isus Sirah 2, 14-15.

⁶ Cf. Ieremia 38, 3.

⁷ Matei 28, 20.

Blaise Pascal a răspândit ideea că „istoria Bisericii trebuie să se numească istoria adevărului”⁸. Nu se referă, desigur, la vreo categorie ideologică sau filozofică, gnostică sau intelectuală, ci la o realitate întrupată și activă în hotarele aventurii noastre personale în persoana și în numele lui Hristos, al adevărului. Al adevărului unic și întreg, la care ne conduce doar Sfântul Duh, Duhul lui Hristos sau al adevărului lui Hristos⁹. Această „istorie a adevărului” – „istorie a Bisericii”, ca formă și expresie înaltă nu doar a actului creștin, dar și a întregii vieți creștine, găsește de-acum momentul concret al revelației ei continue în Sfânta Liturghie. Aici se ascunde sămânța și flacăra adevărului, care eliberează istoria de irațional sau demonic, adică de amăgire sau minciună, deschizând-o spre desăvârșirea eshatologică, singurul Dumnezeu adevărat. „Admirabilă este nu numai situația istoriei, ci situația Bisericii, atunci când nu se sprijină nicăieri, decât doar pe Dumnezeu”¹⁰.

Care Biserică poate ajunge atât de necunoscută și de nerecunoscut, decât aceea care se sprijină pe sinele său și nu pe Dumnezeu? Sau care în locul Liturghiei așază epuizată o serie de activități sociale și politice nestatornice? Sau a cărei credință ori adevăr degenează într-o vorbărie fără discernământ și insensibilă, într-o polemică și vrăjmășie antieretică? Când toate

⁸ Blaise Pascal, *Cugetări*, trad. N.A. Matsoukas, Ed. P. P. Urmasar, Tesalonic, 1986, p. 674.

⁹ Cf. Ioan 14, 17; 15, 15; 16,13.

¹⁰ Blaise Pascal, *op. cit.*, p. 675.

în Biserică, revelația, credința, viața, adevărul, iubirea, dogmele, canoanele, icoanele, sunt evenimente liturghisite și cuprinse în rugăciune, puteri eshatologice de creație și recreare, de reînnoire și plinătate a vieții? Liturghia este intrarea plinirii vremii în lume, care este chemată la rândul ei să intre în timpul liturgic. Aici timpul își află integritatea și desăvârșirea și omul devine contemporan cu evenimentele înfricoșătoare ale mântuirii, de la creație și până la cea de-a Doua Venire. Liturghia Bisericii, „cea care dă adevăratul sens al istoriei, ca mișcare în timp spre Dumnezeu, este singura cotitură a timpului, umplerea lui cu veșnicie”¹¹.

Vom insista pe acest capitol al credinței despre timpul liturgic, în aceste vremuri de secularizare acută a Bisericii. Biserica în structura sau organizarea ei istorică, exterioară, nu numai că nu este negarea acestei lumi, ci este această lume întregă, închisă în sinele său, încât însuși membrii ei botezați și integrați în ea, nucleul credincioșilor, să nu poată alege între lume și Biserică; să nu poată distinge între istorie și taină, sau nesocoti că harul care l-a cuprins pe om întru Hristos, prin Duh, l-a făcut ființă, care trăiește între prezent și viitor, între realitățile pământești și cele cerești:

„Dacă nu-ți sprijini un picior în afara Pământului, Niciodată nu vei putea sta pe Pământ”¹².

¹¹ *Jurnalul lui Alex. Schmemmann (1973-1983)*, trad. Iosif Roilidis, Ed. Akritas, Atena, 2002, pp. 133-372.

¹² Od. Elitis, *Maria Nefeli*, Ed. Ikaros, p. 29.

Din afară sau de dincolo vin toate ființele. Toată strădania noastră este împreunarea, reîmpăcarea celor prezente cu cele de pe urmă, și acest lucru se izbutește în chip minunat la fiecare Liturghie euharistică. E suficient să știm să citim înțelesurile ascunse ale istoriei, căci „adesea cu istoria se amestecă iraționalul, din pricina adevărului celor menționate”¹³.

Așadar dacă Biserica se duce în afara timpului liturgic, părăsind adevărul ei, ca fapt revelator însemnat, de pomenire a lui Dumnezeu sau aducere aminte de Hristos, care se înalță în chip sacramental și prin care Dumnezeu, prin Duhul Lui, scrie istoria mântuirii; sau dacă Biserica consideră și interpretează istoria lumii ca fiind în afara veșniciei timpului, faptul intrării celor de pe urmă sau a celor veșnice în prezent, păstrând orice înțeles sau nume în cartea vieții veșnice; atunci ea însăși, obligatoriu, se înrobește în istoria autonomizată în chip irațional, percepută ca una dintre problemele lumii căzute.

Și atunci ne întrebăm sau chiar ne mirăm, de ce „Biserica” care stăpânește în lume se îngrijorează sau vorbește alarmist despre consecințele fărâdelegii despărțirii Bisericii de Stat, când de fapt e vorba de o falsă problemă sau când răspunsul definitiv a fost dat deja.

Slujba Euharistiei este identitatea Bisericii și când această identitate se denaturează sau este mutilată, atunci este absolut zadarnic sau fără scop să

¹³ Nil Ascetul, *Filocalia Părinților Neptici*, vol. 1, Ed. Astir-Papadimitriou, Atena, 1976, p. 199.

punem întrebări precum relațiile paralele sau adverse dintre Biserică și Stat.

Atunci când săvârșim Euharistia prăznuim biruința Domnului celui întrupat, răstignit și înviat, asupra puterilor ateiste, iraționale sau demonice ale istoriei; mărturisim și prorocim *ceruri noi și pământ nou*, ca poruncă deja realizată a lui Dumnezeu¹⁴, ca singurul fapt cu adevărat nou care le face noi pe toate, în care deja trăim. Nu trăim pur și simplu istoria, ci trăim chinurile facerii libertății ei, fiind copărtași la chemarea ei spre Biserică, în deschiderea sa spre Împărăția cerurilor. Ceea ce trebuie să depășim este confuzia dintre istoricizarea Bisericii și sacralizarea (idolatrizarea) istoriei, întrucât nu e vorba pur și simplu de o problemă ideologică sau de o percepție teocratică. Biruința lui Hristos, biruința asupra răului, este puterea componentă a Euharistiei în timpul liturgic, ca apreciere a timpului istoric, atunci când în tragedia istoriei trecutului, ca repetare a problemelor moarte sau imperfecte, pătrunde metaistoria, ca izbăvire și perfecționare a istoriei. Și asta prin Sângele lui Hristos, amestecat cu sângele mulțimii de mucenici. Fiindcă sfințenia le luminează și le face să strălucească pe toate, botezându-le în nemurire și veșnicie.

Una dintre marile rătăcirii ale multor creștini, din cauza unei false duhovnicități, false transcenderi sau fals mesianism, este negarea, subestimarea sau risipirea fără folos a Timpului însuși, fapt care în realitate constă în respingerea consecințelor lumești

¹⁴ II Petru 3, 13.

ale Întrupării și Cincizecimii. Adevărata valorificare a timpului, prin plinirea vremii, se află în căutarea timpului personal sau existențial, duhovnicesc sau lăuntric, a timpului care își găsește toată dinamica lui în slujba Euharistiei, înălțat la timp liturgic. Marele eșec al creștinilor este că așază Taina euharistică nu numai în afara timpului cosmic, ci mai ales în afara timpului nou, care a început cu Întruparea și s-a prelungit prin Cincizecime. Este faptul de a nu fi în relații bune cu timpul istoric, risipindu-l în puteri potrivnice și antiumane, care caută, zice-se, sensul lui, atunci când după Hristos nimic nou nu vine în istorie, sau atunci când în afara Bisericii istoria este dată zădărniceii și eșecului. Hristos este Domnul Bisericii și atunci și al istoriei, în chip cu totul chenotic, discernător, slujitor, și acest lucru este propovăduit prin orice jertfă euharistică a Lui.

Așadar credința este izvorul Euharistiei, iar Euharistia devine izvorul credinței și al întregii vieți a omului, ca unică viață duhovnicească. Credința este unica lectură sau studiu adevărat, lăuntric al istoriei, puterea ontologică de transformare a ei, încât însăși istoria să devină condiția prealabilă, termenul clar al autenticității și vitalității credinței. Prin urmare, dacă creștinismul rămâne inert și indiferent în fața chemărilor și provocărilor istorice, dacă refuză sau respinge istoria, atunci refuză sau respinge credința, prin care creștinul le lucrează pe cele mari și înfricoșătoare, pe cele noi și minunate ale lui Dumnezeu în lume. Lepădarea de Hristos cel întrupat, răstignit și înviat, Care este credința și

puterea credinței, ne așază obligatoriu în afara lumii și timpului istoric, supunându-ne unei abordări absolut fataliste și idolatre a lui. Fiindcă istoria nu mântuiește, ci se mântuiește; într-o analiză finală nu judecă, ci este judecată.

Adevărata eliberare a istoriei de idolii sau de monștrii ei, restaurarea ei în starea de dinainte de cădere, datorită realizării menirii omenesti, coincide cu chemarea și rânduiala preoțească a omului, cu pocăința și iubirea jertfelnică, care transformă și sfințește și relațiile lui cu aceasta. Oricum, lucrul esențial rămâne considerarea istoriei ca taină întru taina credinței, care transcende cu mult percepția că istoria are în sinele său sensul și scopul ei, adică devine un istorism simplu, dar tiranic. Istoria este locul unde Dumnezeu, la plinirea vremii, prin Iisus Hristos, pătimește pentru mântuirea omului și totodată pentru însăși mântuirea istoriei. Prin urmare timpul ca istorie „este condiția pentru ca omul să existe, este absolut necesar pentru om, care prin intermediul timpului poate deveni persoană. Conștiința omului, pentru a exista, depinde de timp”¹⁵. Asta nu-l face pe om subordonat timpului sau istoriei, ci realizarea persoanei umane este un fapt mai mare decât istoria. Istoria nu este o categorie hiperautentică și mântuirea omului nu este mântuire de istorie, ci împreună cu istoria, și tocmai asta se prelungeste activ în taina bisericească și euharistică.

¹⁵ A. Tarkovski, *Îmbrățișând timpul*, trad. de Serafim Velentzas, Ed. Nefeli, Atena, 1987, p. 78 și urm.